

Aart G. Broek, *De geschiedenis van de politie op de Nederlands-Caribische eilanden, 1839-2010. Geboeid door macht en onmacht* (Amsterdam: Boom, Leiden: KITLV Uitgeverij, 2011, 324 pp., ISBN 978 94 6105 543 9); Ellen Klinkers, *De geschiedenis van de politie in Suriname, 1863-1975. Van koloniale tot nationale ordehandhaving* (Amsterdam: Boom, Leiden: KITLV Uitgeverij 2011, 280 pp., ISBN 978 94 6105 247 6).

Met deze twee studies over de Nederlandse Antillen en Suriname is een groot onderzoeksproject naar de geschiedenis van de Nederlandse politie tot een afronding gekomen. Dit project mondde in eerste instantie uit in vijf kloeke delen die diverse aspecten van het politiewezen in Nederland onder de loep nemen. In 2009 volgde een monografie over de geschiedenis van de politie in Nederlands-Indië en twee jaar later was de West aan de beurt. Hoewel het hier om twee losse studies gaat, hebben zij, naast de geografische nabijheid van hun onderwerp, een aantal kenmerken gemeen. Zo gaat het in beide gevallen, net als in Indië, om politiediensten in een (post-)koloniale samenleving waarin de gezagsverhoudingen en dus ook de positie van de politie wezenlijk anders waren dan in, zoals Aart Broek schrijft, ‘democratische samenlevingen’ (13). Daarnaast loopt in beide studies het vraagstuk van de etnische samenstelling van de politiekorpsen als een rode draad door het betoog. Een andere treffende overeenkomst tussen beide boeken is de kleinschaligheid van het onderwerp, althans in numeriek opzicht. De politiekorpsen in de West zijn in absolute aantallen altijd klein van omvang geweest, zoals dat ook gold voor de samenlevingen die zij geacht werden te dienen. Dit stelde de auteurs in staat zelfs heel geringe organisatiewijzigingen te vermelden. Bij Ellen Klinkers lezen we bijvoorbeeld: ‘In de Tweede Wereldoorlog werd de bospolitie vanwege bezuinigingen met één man verminderd’ (131).

Beide boeken zijn te typeren als een organisatiegeschiedenis waarin de ontwikkelingen binnen de politie worden geplaatst in en verklaard uit hun sociale en politieke context. De dagelijkse praktijk van het politiewerk komt minder goed uit de verf, wat grotendeels toe te schrijven lijkt – Klinkers zegt dit trouwens met zoveel woorden (14) – aan een gebrek aan bronnen die een inkijk bieden in de leefwereld van de politieagent. Deze institutionele benadering, die aansluit bij de eerdere delen van de politiegeschiedenis, is nergens dor of droog. De reden hiervoor is dat beide auteurs veel aandacht besteden aan het maatschappelijk kader waarbinnen de politie moest opereren

en aan de invloed die dit kader op de politie uitoefende. De wisselwerking tussen politie en samenleving staat met andere woorden centraal. Mede hierdoor pakken de studies over Suriname en de Antillen, ondanks de gesignaleerde gelijkenissen, heel anders uit. De twee gebiedsdelen waren immers zeer verschillend. Voor Suriname met zijn plantages, uitgestrekte oerwouden en nauwelijks beveiligde landsgrenzen waren de problemen met criminaliteit en ordehandhaving van een heel andere aard dan voor de over zes eilanden verspreide Antilliaanse gemeenschap.

Wat de boeken ook anders maakt, is het verschil in behandelde periode. Klinkers begint in 1863 met de afschaffing van de slavernij en de vrijwel gelijktijdige oprichting van een Korps Marechaussee, dat ervoor moest zorgen dat deze vrijwording niet tot wanorde zou leiden. Zij eindigt haar verhaal in 1975, het jaar waarin Suriname onafhankelijk werd: een logisch eindpunt, zo lijkt het, maar zij wijst erop dat 1980, het jaar van de militaire coup, veel meer een breekpunt in de geschiedenis van de Surinaamse politie is geweest dan het moment van doorsnijden van de staatkundige band met Nederland. Het boek van Broek beslaat een langer tijdvak. Hij begint zijn eigenlijke verhaal in 1839, maar werpt eerst nog een blik terug in de tijd, naar de periode van de West-Indische Compagnie. Hij trekt zijn verhaal door tot 2010, het jaar van de jongste staatkundige hervorming. De Antillen hebben nu eenmaal nooit, ondanks alle voornemens daartoe, de stap naar onafhankelijkheid gezet.

Na lezing van beide boeken beklift een beeld van malaise en mislukking. Over Suriname is het relaas nog het minst treurig, wat mede verband houdt met het feit dat dit boek, als gezegd, in 1975 eindigt. De pogingen van het koloniaal bestuur om er een blank politieapparaat op te bouwen, bleken na 1863 al snel te hoog gegrepen. Onder de militairen van het garnizoen, de belangrijkste rekruteringsbron voor Nederlandse agenten, was simpelweg te weinig animo om de overstap naar de politie te maken. Mede hierom moest het gezag zich steeds meer gaan verlaten op inlandse politiemannen, hoewel hun gezagsgetrouwheid niet boven twijfel verheven was. Onmisbaar waren deze inlandse politiemannen ook omdat zij kennis hadden van de in Suriname gesproken talen. Aanvankelijk dienden zij in een apart Korps Inlandse Politie, maar in 1895 kwam het tot een fusie met het Korps Marechaussee met als resultaat één gemengd Korps Gewapende Politie. Ook daarna blijft de Surinaamse politiegeshiedenis in mineur. Geldgebrek was een grote boosdoener. Nederland was nauwelijks bereid te investeren in een kolonie die na 1900 structureel verliesgevend was. Typerend voor de zwakte van het korps was de grote afhankelijkheid van het garnizoen als het om de ordehandhaving ging, terwijl er ook nog het verschijnsel was van de semiparticuliere buitengewoon agenten die aanvankelijk vooral bedoeld waren om plantages en bedrijven te bewaken.

Een mijlpaal in de studie van Klinkers is het jaar 1948. De politie werd toen, als uitvloeisel van het ontstaan van nieuwe staatkundige verhoudingen, een autonome aangelegenheid van Suriname. Toch is er meer sprake van een geleidelijke overgang dan van een echte breuk, omdat het bestuur over de politie pas eind jaren vijftig echt in Surinaamse handen kwam. Deze ontwikkeling ging gepaard met een machtsstrijd tussen

de 'oude lichtgekleurde elite en de Creoolse volksklasse om de invulling van leidinggevende posities' (248). Overigens bleef ook daarna de bemoeienis van Nederland met de binnenlandse veiligheid groot. Zo was bij de noodzakelijke modernisering, taakuitbreiding en professionalisering van de politie Nederlandse deskundigheid onontbeerlijk, terwijl ook het opleiden van Surinaamse politiemensen niet zonder Nederlandse hulp kon. Bovendien was er nog altijd het landmachtcontingent, inmiddels de Troepenmacht in Suriname geheten. Deze TRIS, die volledig onder Nederlandse verantwoordelijkheid viel, bleef ten aanzien van de ordehandhaving fungeren als een stok achter de deur. Na de onlusten op Curaçao in 1969 en het omstreden ingrijpen van de Nederlandse mariniers daarbij, leek de tijd rijp om in Suriname een eigen paramilitaire organisatie op te richten die zo nodig onder verantwoordelijkheid van de regering in Paramaribo harde bijstand kon verlenen. Dit plan raakte echter achterhaald toen Nederland en Suriname gingen aankoersen op een snelle onafhankelijkheid. Die stap vereiste immers de vorming van een volwaardige Surinaamse krijgsmacht. Klinkers laat zien hoe overhaast het proces van soevereiniteitsoverdracht zich ook vanuit de optiek van politie en justitie heeft voltrokken.

Ook op de Antillen, aldus Broek, kampten de Brigade Koloniale Marechaussee – tot 1918 de belangrijkste politiedienst op de eilanden – en haar opvolger, het Korps Burgerpolitie (1918-1949) met geldtekort, onderbetaling, onderbezetting en een gebrek aan kwaliteit. Om diezelfde financiële redenen was de schutterij kort na 1900 rustend verklaard, terwijl het garnizoen en de aanwezige marine-eenheden in omvang werden teruggebracht. Schraalhans kon de keuken bestieren, omdat er op de Antillen nauwelijks problemen met de openbare orde waren. De armoede was groot maar de misdaadcijfers waren laag. Dit beeld van betrekkelijke rust werd in de jaren twintig ruw verstoord door de vestiging van olieraffinaderijen op Curaçao en Aruba, met als gevolg dat de samenlevingen daar als het ware werden opengereten. De komst van een groot aantal buitenlandse werknemers en de welvaartsgroei brachten nieuwe vormen van criminaliteit naar de eilanden, terwijl ook de sociale spanningen toenamen. Het leidde tot problemen waarop de politie niet berekend was. Het gewelddadige bootwerkersconflict van 1922 op Curaçao was een eerste signaal dat de politie beter in staat moest worden gesteld grootschalige ordeverstoringen tegen te gaan. De overval van de Venezolaanse revolutionair Urbina op Fort Amsterdam in Willemstad op 8 juni 1929 was een nog krachtiger waarschuwing. Broek laat zien dat het steeds dergelijke crises waren die de autoriteiten tot versterking van het politieapparaat dwongen. Daarbij bleek het niet eenvoudig een juiste verhouding te vinden tussen de Antilliaanse en Nederlandse inbreng, terwijl ook de vraag hoe militair van karakter de politie moest zijn tot meningsverschillen leidde. Een voorspelbare uitkomst van die spanningen was dat er in de jaren dertig op de Antillen drie politiediensten naast elkaar kwamen te bestaan: een Korps Militaire Politietroepen, een Korps Burgerpolitie en een Korps Veldwacht, waarvan het personeel respectievelijk voor 30, 50 en 100 procent van Antilliaanse komaf was.

In 1949 werden deze drie diensten ondergebracht in één Korps Politie Nederlandse Antillen (KPNA), als uitvloeisel van de staatkundige hervormingen die van de Nederlandse Antillen een relatief autonoom land binnen het koninkrijk moesten maken. Ook de geschiedenis van de KPNA, waarvan in 1985 als gevolg van de status aparte van Aruba het Korps Politie Aruba zich afscheidde, is er één van problemen en tekortkomingen. De antillianisering van het korps verliep moeizaam, waardoor men een beroep op Europese Nederlanders moest blijven doen om de gelederen te vullen. De afhankelijkheid van militaire bijstand bleef groot, zoals bleek tijdens de onlusten in 1969. Van 'autonomie' op het terrein van veiligheid en justitie was nog altijd geen sprake. En ook in de daaropvolgende decennia zou het, aldus Broeks trieste relaas, niet lukken Curaçao en de andere eilanden op eigen benen te laten staan. Probeerde Nederland aanvankelijk nog afstand te nemen in een door veel wantrouwen gekenmerkte 'samenwerking' met de Antilliaanse bestuurders, vanaf 1990 begon de bemoeienis vanuit Den Haag, mede als gevolg van de om zich heen grijpende drugscriminaliteit, weer snel toe te nemen. In het laatste hoofdstuk schetst Broek met de nodige distantie maar zonder gevoeligheden uit de weg te gaan een somber beeld van het onvermogen van de KPNA en van de pogingen van Nederland om zoveel mogelijk controle te krijgen over het politieke en justitiële functiegebied, wat onder meer leidde tot een terugkeer van de Koninklijke Marechaussee naar de West. Broeks studie heeft de ondertitel *Geboeid door macht en onmacht*. Hij schreef echter vooral een boeiend vertoog over onmacht.

Ben Schoenmaker, Nederlands Instituut voor Militaire Historie /Universiteit Leiden